

مقایسه نظرات مربیان و دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در مورد وضعیت دروس کارآموزی این رشته (در سال ۱۳۸۵)

مرضیه جوادی*

کارشناس ارشد گروه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی اصفهان، ایران

دکتر احمدرضا رئیسی

استادیار گروه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی اصفهان، ایران

مرضیه گلکار

کارشناس پژوهشی دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی اصفهان، ایران

زمینه و هدف: کارآموزی بخش اساسی و مهم آموزش در هر رشته به خصوص رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی است. بسیاری از دانسته‌های دانشجویان در طول تحصیل از رهگذر دروس کارآموزی تحقق می‌یابد. با توجه به اهمیت و نقش دروس کارآموزی در توانمندسازی دانشجویان این مطالعه باهدف بررسی وضعیت اجرای دروس کارآموزی رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی از دید مربیان و دانشجویان، اجرا شد. روش کار: در این مطالعه توصیفی تحلیلی، ۱۰۲ نفر مربی و دانشجوی رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان شرکت کردند. جمع‌آوری داده‌ها به وسیله پرسشنامه پژوهشگر-ساخته‌ای که در آن وضعیت کلی دروس کارآموزی در قالب ۴ حیطه شامل فرآیند آموزش، یاد دهنده، یاد گیرنده و عرصه‌های کارآموزی، تنظیم شده بود، صورت گرفت.

یافته‌ها: تحلیل نظرات پاسخگویان نشان داد، گروه مربیان وضعیت کارآموزی را با میانگین نمره ۳۹/۳۶ در سطح خوب و گروه دانشجویان با نمره ۲۸/۰۶ در سطح متوسط ارزیابی کردند. تحلیل نتایج برحسب حیطه‌های مختلف کارآموزی نشان داد که گروه دانشجویان کم‌ترین میانگین را به حیطه عرصه‌های کارآموزی (۲۲/۶) و گروه مربیان به حیطه یاد گیرنده (۳۳/۴)، اختصاص دادند از دید مربیان بیشترین مشکل مربوط به امکانات ایاب و ذهاب (۱۹/۶۳) و از دید دانشجویان بیشترین مشکل مربوط به آشنا نبودن پرسنل مراکز بهداشتی درمانی با نیارهای آموزشی آنان ($\bar{X} = ۱۸/۴۳$) بود.

نتیجه‌گیری: دروس کارآموزی خصوصاً در حیطه عرصه‌های کارآموزی که پاسخگویان کمترین میانگین نمره را به آن داده بودند نیاز به توجه و دقت نظر بیشتری دارد. در این زمینه برای تسهیل و سودمند بودن کارآموزی‌ها، بایستی تمرکز مسؤولان و برنامه‌ریزان آموزشی بر آشنایی، توجیه و جلب مشارکت پرسنل مراکز بهداشتی درمانی باید باشد.

کلید واژه‌ها: آموزش، دانشجو، مربی، کارآموزی، مدیریت خدمات بهداشتی

* نویسنده مسؤول: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان، خیابان هزار جریب، اصفهان، ایران

مقدمه

کارآموزی بخش اساسی و مهم آموزش در هر رشته به خصوص رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی است. در این نوع آموزش، دانشجوی در تعامل با محیط و مربی و پرسنل واحدهای بهداشتی درمانی، مفاهیم آموخته شده تئوری را به صورت ملموس‌تر و در ارتباط با سایر متغیرهای محیطی می‌بیند و می‌آزماید. در واقع هدف از طی دوره کارآموزی آشنایی کامل دانشجوی با اجزاء واحدهای درمانی و همچنین شناخت روند و نحوه کارکرد شبکه بهداشتی درمانی کشور است. از این رو اهمیت و جایگاه ویژه آن در ایفای نقش حرفه‌ای دانش آموختگان بسیار مهم است.

در زمینه کارآموزی‌های رشته مدیریت تاکنون مطالعه در حد بسیار محدودی انجام شده اما دروس کارآموزی در رشته‌های مختلف و از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار گرفته است. در یک مطالعه که بر روی وضعیت آموزش بالینی دانشجویان پرستاری انجام شده، مشخص شد که بیش از ۵۰ درصد از دانشجویان به نقش کارآموزی در توانمندسازی دانشجویان اعتقاد داشتند (۱). نتایج تحقیق دیگری در بررسی جنبه‌های مختلف آموزش بالینی از دیدگاه مربیان و دانشجویان پرستاری نشان داد، کیفیت آموزش بالینی مطلوب نبود (۲) در مطالعه دیگری نارسایی‌هایی از قبیل مشکل نبود زمینه علمی مناسب در بخش، بی‌علاقگی دانشجو، سرگردانی و بلا تکلیفی دانشجو در غیاب مربی به عنوان عوامل مشکل‌زا در درس کارآموزی گزارش گردیده (۳).

همچنین مطالعه‌ای در مورد میزان کارآیی آموزش‌های دانشگاهی که اختصاصاً بر روی رشته مدارک پزشکی انجام شده نشان می‌دهد که ۸۳ درصد از پاسخگویان میزان کارآیی درس کارآموزی را در حد زیاد ارزیابی کردند (۴). در مطالعه‌ای دیگر مشخص گردید که حضور مربی در کارآموزی منجر به عملکرد بهتر و بالاتر دانشجویان می‌شود (۵).

مطالعات مختلفی نیز در زمینه درس کارآموزی در منابع

اطلاعاتی خارج کشور یافت می‌شود که همگی گویای اهمیت این دوره و حساسیت آن در یادگیری‌های دوران تحصیل در کلیه رشته‌های تحصیلی و در همه کشورها می‌باشد. درس کارآموزی از ابعاد مختلفی تاکنون مورد بررسی قرار گرفته است. در مطالعه‌ای درس کارآموزی از ابعاد ساختار، فرآیند و نتیجه مورد بررسی قرار گرفته و دیدگاه‌های دانشجویان را در مورد یادگیری‌های بالینی‌شان مورد بررسی قرار داده است. در این پژوهش عنوان شده که منابع کارآموزی به صورت بهینه استفاده نمی‌شود؛ بسیاری از فعالیت‌های آموزشی به صورت منفعل انجام می‌شود و هدایت، بازخورد دادن و نظارت که از ابعاد عمومی رضایت‌مندی محسوب می‌شوند در سطح پائینی برآورد شده‌اند (۶). همچنین مطالعه دیگری کارآموزی را با برنامه استراتژیک تلفیق و ۴ رویکرد برای جذاب‌تر شدن محیط کارآموزی برای دانشجویان در نظر گرفته شده که عبارتند از: یکی شدن کامل یادگیرنده با فضای عملی یا بالینی، تقویت و تجهیز نمودن فراگیران با مهارت‌های زیستی، استفاده بهتر از محیط بالینی و امکانات آن برای یادگیری، مهارت در استفاده از فناوری اطلاعات (۷).

مطالعه دیگری نشان می‌دهد که تجربیات دوره کارآموزی برای توسعه مهارت‌های بالینی بسیار حیاتی و مهم است و در همین راستا کیفیت نظارت انجام شده در دوره بالینی بیش از سایر فاکتورها یادگیری دانشجو را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۸). با توجه به اهمیتی که دروس کارآموزی دارد لذا شناخت وضعیت فعلی آن می‌تواند بستری برای ارتقاء وضعیت اجرای آن فراهم سازد. نظرخواهی‌های شفاهی از افراد مختلف درگیر در فرآیند کارآموزی‌ها گویای وجود خلاءهای مختلف در این زمینه بود، لذا ضرورت انجام مطالعه‌ای علمی برای شناخت دقیق و منظم این شکاف‌ها احساس می‌شد. بدین لحاظ این مطالعه با هدف بررسی وضعیت موجود و توجه به نحوه اجرای کارآموزی از ابعاد مختلف، اجرا شد.

روش کار

در این مطالعه، توصیفی تحلیلی وضعیت دروس کارآموزی رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی از دیدگاه مربیان و دانشجویان این رشته در دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی اصفهان مورد بررسی قرار گرفت.

کلیه دانشجویانی که دروس کارآموزی را در نیم سال دوم سال تحصیلی ۸۵-۸۴ می گذرانیدند و مربیانی که مسئول ارائه درس کارآموزی بودند، نمونه پژوهش بودند. (درس کارآموزی ۵ به دلیل ارائه نشدن در ترم مورد نظر از موضوع بررسی خارج گردید). تعداد افراد شرکت کننده در این مطالعه ۱۰۲ نفر بود (۸۵ نفر دانشجو و ۱۷ نفر مربی).

ابزار جمع آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای پژوهشگر-ساخته شامل اطلاعات فردی و سؤالاتی در مورد وضعیت کارآموزی بود. بخش اختصاصی پرسشنامه با توجه به مدل‌های یادگیری که عوامل استاد، دانشجو، امکانات و محیط و مدیریت را از عوامل اصلی آموزش می دانند و همچنین مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی متون مختلف، در ۴ حیطه کلی تحت عنوان فرآیند آموزش، (۱۳ سؤال)، یاد دهنده (۷ سؤال)، یاد گیرنده (۵ سؤال)، عرصه‌های کارآموزی (۵ سؤال) و جمعاً ۳۰ سؤال تنظیم شد. پاسخ‌ها بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) و با نمره دهی کمی از ۱۰ تا ۵۰ تنظیم گردید و امتیارات در یک طیف سه درجه‌ای شاخص سازی شد به این صورت که: از امتیاز ۲۳-۱۰ ضعیف، ۳۶-۲۴ متوسط و ۵۰-۳۷ خوب تلقی گردید.

تعداد دانشجویان و لیست مربیانی که مشغول کارآموزی بودند از کارشناس محترم گروه مدیریت خدمات بهداشتی اخذ و پرسشنامه‌ها در کلاس‌های هر گروه از دانشجویان و محل کار مربیان بین آنان توزیع و پس از تکمیل جمع‌آوری گردید. لازم بذکر است از ۱۰۲ پرسشنامه توزیع شده تعداد ۷ عدد از پرسشنامه‌های گروه مربیان و ۲ عدد از گروه دانشجویان برگشت داده نشد بنابراین میزان پاسخ ۹۳ درصد بود.

روایی پرسشنامه با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی متون مختلف، همچنین نظرخواهی از صاحب‌نظران و مشاوره با فعالان پژوهشی مورد تأیید قرار گرفت. پایایی ثبات درونی پرسشنامه با محاسبه ضریب آلفا کرونباخ ۰/۷۲، تعیین گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم افزار SPSS.V.10 و با استفاده از شاخص‌های مرکزی، پراکندگی، ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون آماری من ویتنی یو صورت گرفت.

در تحلیل نتایج، پاسخ‌های ۵ درجه‌ای لیکرت در قالب امتیاز دهی کمی ۱۰ تا ۵۰ تحلیل شد و به صورت طیف ۳ درجه‌ای ضعیف (۲۳-۱۰)، متوسط (۳۶-۲۴) و خوب (۵۰-۳۷) شاخص سازی گردید تا بیان و تفسیر نتایج ملموس‌تر و روشن‌تر باشد.

یافته‌ها

نتایج نشان داد، میانگین نمره نظرات در گروه مربیان ۳۹/۳۶ و در گروه دانشجویان ۲۸/۰۶ بود. با توجه به شاخص سازی انجام شده بیشتر مربیان وضعیت کارآموزی را در سطح خوب و بیشتر دانشجویان در سطح متوسط ارزیابی کردند. آزمون آماری من ویتنی یو تفاوت معنا داری را بین نظرات دو گروه نشان داد. ($P=0/0001$) (جدول ۱).

جدول ۱: توزیع فراوانی وضعیت و میانگین نمره نظرات مربیان و دانشجویان رشته مدیریت خدمات بهداشتی در مورد دروس کارآموزی این رشته

وضعیت	خوب ۳۷-۵۰		متوسط ۲۴-۳۶		ضعیف ۱۰-۲۳		میانگین نمره
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
مربی	۸	۸۰	۲	۲۰	۰	۰	۳۹/۳۶
دانشجو	۴	۴/۸	۶۶	۷۹/۵	۱۳	۱۵/۷	۲۸/۰۶

در جدول ۲ میانگین نمره نظرات دانشجویان و مربیان در هر یک از سؤالات و هر یک از حیطه‌ها آورده شده است. در مورد کلیه سؤالات و کلیه حیطه‌ها میانگین نمره مربیان بیشتر از دانشجویان می‌باشد. دانشجویان کم‌ترین نمره را به حیطه عرصه‌های کارآموزی و بیشترین نمره را به حیطه یاد دهنده داده‌اند. گروه مربیان نیز کمترین نمره را به حیطه یاد گیرنده و بیشترین نمره را به حیطه یاد دهنده داده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲: میانگین نمره نظرات مربیان و دانشجویان بر حسب هر حیطة و هر سؤال

حیطه	سوالات	مربی	دانشجو
زاینده آموزش	۱- برنامه‌ریزی دانشکده برای اجرای درس کارآموزی از نظم و ثبات خوبی برخوردار است.	۴۳	۳۰/۳۶
	۲- بین دانشکده و واحدهای بهداشتی درمانی/بیمارستان‌ها برای اجرای درس کارآموزی هماهنگی لازم وجود دارد.	۴۱	۳۰/۹۶
	۳- مدت زمان درس کارآموزی برای پوشش مباحث درس کافی است.	۴۴	۳۰/۲۱
	۴- اهداف درس کارآموزی به خوبی روشن شده است.	۴۲	۲۶/۵
	۵- در اجرای کارآموزی بر موضوعات کاربردی و ملموس در ارتباط با رشته تأکید و پرداخته می‌شود.	۴۳	۲۶/۱۴
	۶- تعامل علمی مناسبی بین مربی و دانشجو در بخش‌های کارآموزی وجود دارد.	۴۳	۲۶/۰۲
	۷- روش‌های ارزشیابی مورد استفاده مناسب بوده و یافته‌های واقعی فراگیران را می‌سنجد.	۳۸	۲۲/۲
	۸- وظایف مربی به خوبی روشن شده است.	۴۰	۲۷/۹۵
	۹- وظایف دانشجو به خوبی روشن شده است.	۴۱	۲۶/۲۶
	۱۰- کلاس‌های توجیهی شروع دوره برای آشنایی کارآموزان با فرآیند کارآموزی تشکیل می‌شود.	۴۵	۳۷/۷۱
	۱۱- کلاس‌های توجیهی شروع دوره کارآموزان را در مورد نحوه اجرای درس به خوبی توجیه می‌کند.	۴۲	۳۰
	۱۲- در اجرای کارآموزی فرآیندهایی که دانشجو طی دوره کارآموزی باید آموزش ببیند (شناسنامه درس) به خوبی مشخص می‌شود.	۴۱	۲۶/۹۸
	۱۳- به کارآموزان چهارچوب مشخصی برای تهیه گزارش نهایی کارآموزی ارائه می‌شود.	۴۵	۳۴
کل	۴۲.۱	۲۸.۸۶	
یاددهنده	۱۴- مربیان دیدگاه روشنی نسبت به رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دارند.	۴۱	۳۲/۸۹
	۱۵- مربیان با نیازهای آموزشی دانشجویان آشنایی کامل دارند.	۴۳	۲۷/۲۲
	۱۶- مربیان تلاش و نظارت کافی در محل کارآموزی اعمال می‌کنند.	۴۳	۲۷/۹۵
	۱۷- میزان حضور و همراهی مربی با دانشجو در محل کارآموزی رضایت‌بخش است	۴۳	۲۶/۸۶
	۱۸- مربیان بر مباحث درس کارآموزی تسلط و اشراف کامل دارند	۴۶	۲۷/۹۵
	۱۹- مربیان مرتبط با رشته (فارغ‌التحصیلان رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی) اجرای درس کارآموزی را برعهده دارند.	۴۳	۳۷/۳۴
	۲۰- نسبت مربی به دانشجو (برای پوشش مناسب جنبه‌های مختلف یادگیری) کافی و مناسب است.	۴۰	۲۹/۳۹
	کل	۴۲.۷	۲۹.۹
	۲۱- دانشجویان عموماً نسبت به جایگاه و اهمیت رشته دیدگاه روشنی دارند	۳۳	۲۵/۵۴
	۲۲- دانشجویان علاقه و انگیزه کافی برای بهره برداری از زمان‌های کارآموزی دارند.	۳۲	۲۴/۳۳
یادگیرنده	۲۳- دانش و اطلاعات تئوریک کارآموزان (اطلاعاتی که قبلاً در مورد بیمارستان و شبکه‌های بهداشت فرا گرفته اند) کافی و مناسب است.	۲۸	۲۵/۰۶
	۲۴- کارآموزان به حضور فیزیکی در محل کارآموزی اهمیت داده و در مدت مقرر در محل حضور دارند	۳۷	۳۴/۵۷
	۲۵- کارآموزان به اهمیت نقش درس کارآموزی برای یادگیری مهارت‌های حرفه‌ای واقفند.	۳۷	۳۱/۸
	کل	۳۳.۴	۲۹.۲۶
	۲۶- پرسنل مراکز بهداشتی درمانی بیمارستان‌های محل کارآموزی عموماً دیدگاه روشنی نسبت به رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دارند.	۳۲	۱۹/۱۵
مرصه‌های کارآموزی	۲۷- پرسنل مراکز بهداشتی درمانی/بیمارستان‌های محل کارآموزی آشنایی کامل با نیازهای آموزشی رشته دارند.	۳۲	۱۸/۴۳
	۲۸- پرسنل مراکز بهداشتی درمانی/بیمارستان‌های محل کارآموزی خود را در امر آموزش سهمیم دانسته و مشارکت می‌کنند.	۳۵	۲۵/۰۶
	۲۹- مدیران مراکز بهداشتی درمانی/بیمارستان‌های محل کارآموزی برای اجرای کارآموزی‌ها مشارکت و همکاری خوبی دارند.	۴۳	۳۰/۹۶
	۳۰- امکانات و تسهیلات ایاب و ذهاب به محل کارآموزی کافی و مناسب است.	۲۵	۱۹/۶۳
	کل	۳۴.۴	۲۲.۶

کارآموزی رشته مدیریت آموخته‌های دانشجویان از استاد در بیمارستان و محیط کارآموزی محدود بوده است (۹). نتایج نشان داد، براساس نظر دانشجویان حیطه "عرصه‌های کارآموزی" داری بیشترین مشکل می‌باشد. این موضوع در مطالعات دیگر تأیید شده است، از جمله در مطالعه‌ای که در دانشگاه علوم پزشکی گناباد انجام شد مشخص گردید که شناخت و همکاری پرسنل مراکز بهداشتی درمانی در فرآیند آموزش از اهم مسائل در آموزش بالینی است (۱۰). مطالعه دیگری که در دانشگاه علوم پزشکی بابل انجام شد، نشان داد که ۷۴/۵ درصد پاسخگویان مشکلات مربوط به آموزش بالینی را مرتبط با پرسنل مراکز بهداشتی درمانی و آگاهی و شناخت آنان می‌دانستند (۱۱) که با این مطالعه هم‌خوانی دارد.

در همین حیطه چنانچه موضوع را بر حسب تک‌تک سؤالات بررسی کنیم (جدول ۲) در می‌یابیم که دانشجویان در زمینه نا‌آشنایی پرسنل مراکز بهداشتی درمانی با نیازهای آموزشی رشته، و نبود دیدگاه روشن در مراکز بهداشتی درمانی از رشته مدیریت بیش از سایر عوامل نظر نامساعد داشته‌اند. در این زمینه آنچه باید مد نظر قرار گیرد، ماهیت خاص رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی است که اقتضا می‌کند کارآموزان در محیط‌های کارآموزی به دنبال کارکردهای عینی نباشد، به این معنی که دانشجویان در کارآموزی رشته‌های بالینی علوم پزشکی همچون مامایی، پرستاری، پزشکی و ... در محیط کارآموزی یک سری مهارت‌های عملی و رویه‌های (procedures) مشخص را فرا می‌گیرند ولی در رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی به لحاظ داشتن ماهیت بین رشته‌ای، دانشجویان باید به صورت کلی با فرآیندها، گردش کار، تجهیزات، ارتباطات و ... که معمولاً پدیده‌های عینی نیستند آشنا شوند و این امر مشکل را دو چندان می‌نماید. غیر عینی بودن عملکرد از یک طرف و نا‌آشنایی جامعه با رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی از سوی دیگر اجرای کارآموزی را با مشکلات اساسی

تحلیل نتایج به تفکیک سؤالات نشان داد که گروه مربیان بیشترین مشکل را با سؤال ۳۰ یعنی امکانات ایاب و ذهاب داشته‌اند ($\bar{x}=25$) و گروه دانشجویان بیشترین مشکل را با سؤال ۲۷ یعنی آشنا نبودن پرسنل مراکز بهداشتی درمانی با نیازهای آموزشی آنان داشته‌اند. (با نمره $\bar{x}=18/43$) (جدول ۲).

در بخش دیگری نظرات دانشجویان برحسب گروه‌بندی معدل آنان تحلیل شد و مشخص گردید که هر سه گروه دانشجویان وضعیت کارآموزی را در حد متوسط (۲۸ تا ۳۰) ارزیابی کرده و آزمون آماری انجام شده (همبستگی اسپیرمن) نشان داد که ارتباط معناداری بین نظرات دانشجویان و معدل آنها وجود ندارد ($r=-0/09, P=0/41$).

تحلیل نظرات دانشجویان برحسب هریک از کارآموزی‌ها نشان داد که میانگین نمره نظرات دانشجویان در درس کارآموزی ۱، ۲۹/۵ (در سطح متوسط)، کارآموزی ۲، ۲۱/۶ (در سطح ضعیف)، درس کارآموزی ۳، ۳۰/۴ (در سطح متوسط) درس کارآموزی ۴، ۲۶/۱۱ (در سطح متوسط) و درس کارآموزی ۶، ۲۷/۷۶ (در سطح متوسط) بود. لازم به ذکر است درس کارآموزی ۵ به دلیل عدم ارائه از لیست مطالعه حذف شده بود.

در تحلیل نظرات به تفکیک هر کارآموزی بین رتبه کارآموزی دانشجویان (کارآموزی‌های ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۶) و نظرات آنان ارتباط معناداری مشاهده نشد ($r=-0/15, P=0/88$).

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج، میانگین نمره نظرات در گروه مربیان ۳۹/۳۶ و در گروه دانشجویان ۲۸/۰۶ بود. با توجه به شاخص‌سازی انجام شده مربیان وضعیت کارآموزی را در سطح خوب و دانشجویان در سطح متوسط ارزیابی کردند. نتایج مطالعه‌ای که در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان انجام شد، نشان داد، در

روبرو می‌کند و اغلب موجب نارضایتی، سرگردانی و کاهش اثربخشی این دروس می‌شود.

دغدغه مهم دیگری که دانشجویان به آن اشاره کرده‌اند روش‌های ارزیابی مورد استفاده است که معمولاً دانسته‌ها و یافته‌های دانشجو را به طور عادلانه نمی‌سنجند در این مورد، میمندی در تحقیق خود عنوان می‌کند که بر اساس نظر پاسخگویان، ارزشیابی‌های انجام شده توسط مربیان یکی از عوامل مهم ارتقاء دروس کارآموزی است (۱۲). با توجه به تفاوت عملکردی بارزی که بین دروس تئوری و عملی وجود دارد، شایسته است در برنامه‌های آموزشی در مورد روش‌های صحیح و اصولی ارزشیابی دروس کارآموزی جایگاه ویژه‌ای در نظر گرفته شود. این موضوع با تهیه چک لیست یا هر ابزار دیگری که بتواند به صورت تخصصی، کارشناسانه و با توجه به حداقل‌های یادگیری و ضرورت‌های مورد نیاز در رشته مدیریت خدمات بهداشتی درمانی موضوع را دنبال کند قابل اصلاح است.

تحلیل نظرات مربیان نتایج نشان می‌دهد که این گروه به حیطة "یاد گیرنده" کمترین امتیاز را داده‌اند. این حیطة عمدتاً بر دانشجو و عملکرد او متمرکز است چنانچه در این قسمت نیز نظرات در مورد تک‌تک سؤالات بررسی شود، در می‌یابیم که ناکافی بودن اطلاعات تئوریک کارآموزان یکی از دغدغه‌های مربیان بوده که نظر نامساعدی نسبت به وضعیت آن داشته‌اند. در مطالعه گاردن (gardon) و همکاران دیدگاه دانشجویان درمورد توانایی تئوریک آنان، بررسی شده و عنوان گردیده که اغلب دانشجویان احساس می‌کنند برای دوره‌های کارآموزی اطلاعات و آمادگی کامل ندارند و پس از رفتن به مرحله کارآموزی این عامل مسئله ساز است. در این تحقیق نتایج حاکی از آن است که اغلب دانشجویان به خاطر این که نمی‌دانند چه انتظاری از آنان هست از اینکه چگونه رفتار و عمل کنند نامطمئن هستند، همچنین گزارش شده که دانشجویان در کاربرد دانش تئوریک در فعالیت‌های بالینی دچار مشکل هستند و در واقع ضعف‌هایی در دانش تئوریک

آنان وجود دارد (۱۳). از این رو اجرای طرح‌های پژوهشی در جهت ارزیابی و یا بازنگری، همچنین روزآمد کردن محتوای دروس تئوری رشته و ایجاد انگیزه و علاقه در دانشجویان برای یادگیری فعال و فراگیری مطالب تئوریک، یکی از ضروریات است.

مربیان همچنین به بی‌انگیزگی دانشجویان در بهره‌برداری از زمان کارآموزی اشاره نموده‌اند. مطالعه دیگری نیز که توسط رمن (Remmen) و همکاران انجام شد، اشاره بر این دارد که بسیاری از فعالیت‌های آموزشی به صورت منفعل و بدون انگیزه کافی انجام می‌شود. در این تحقیق دانشجویان استفاده از logbook یا راهنمای آموزشی برای آشنایی کارآموزان با اهداف، محتوی و روش‌های بهره‌برداری از کارآموزی، توجیه کارآموزان توسط مربیان، هدایت و نظارت مربی و درگیر کردن دانشجو در فعالیت‌ها و ... را به عنوان عوامل مؤثر در بهبود وضعیت کارآموزی دانسته‌اند (۶). تنظیم طرح درس و توجیه کامل و دقیق دانشجو در این رابطه می‌تواند مشکل را تا حد زیادی تعدیل نماید.

در یک مطالعه برای انگیزه‌بخشی و جذاب بودن محیط کارآموزی برای دانشجو، کارآموزی با برنامه استراتژیک تلفیق شده و ۴ رویکرد برای جذاب‌شدن محیط کارآموزی برای دانشجو عنوان گردیده است که عبارتند از:

- ۱- یکی‌شدن کامل یادگیرنده با فضای عملی یا بالینی
 - ۲- تجهیز و تقویت یاد گیرنده با مهارت‌های ارتباطی
 - ۳- استفاده اثر بخش از امکانات محیط بالینی برای یادگیری
 - ۴- مهارت در استفاده از فن‌آوری اطلاعات توسط دانشجو (۷).
- در خصوص این موضوع استفاده از نظرات و پیشنهادات دانشجویان و جلب مشارکت آنان در فرآیند آموزش، همچنین توانمندسازی کارآموزان موثر خواهد بود.

امکانات ایاب و ذهاب از عواملی است که هم دانشجویان و هم مربیان در مورد نامطلوب بودن آن اتفاق نظر دارند. با توجه به این که اکثر دانشجویان و اساتید در ساعت‌های بعد از ظهر نیز کلاس داشته و مجبورند پس از طی ساعات کارآموزی

بهداشتی و بیمارستان‌ها است و لازم است ضمن فراهم آوردن امکانات بیشتر برای اجرای دروس کارآموزی، در جهت توجیه پرسنل مراکز و جلب همکاری آنان در امر آموزش تمهیداتی اندیشیده و روندهای مدون و قانونمندی تنظیم شود.

تشکر و قدردانی:

با تشکر ویژه از جناب آقای دکتر سعید کریمی عضو هیأت علمی دانشکده مدیریت و جناب آقای مهندس اکبر حسن‌زاده عضو هیأت علمی دانشکده بهداشت، از کلیه مربیان گروه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی و دانشجویان عزیز رشته مدیریت که با علاقه‌مندی پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند، تشکر می‌گردد.

مجدداً به دانشکده برگردند این موضوع به همراه بعد مسافت، مشکل را به صورت مشخص و قابل طرح در آورده است. ضمن این که مطالعات مختلفی براین معضل در کارآموزی‌ها صحه گذارده‌اند (۲،۳،۱۲). در این خصوص به نظر می‌رسد برای اثربخشی هرچه بیشتر دروس کارآموزی که زمان نسبتاً قابل توجهی از وقت دانشجویان را به خود اختصاص می‌دهد لازم است تا حد امکان از فیلدهای در دسترس به دانشکده استفاده و یا این که وسایل ایاب و ذهاب در حد امکان در اختیار دانشجویان و مربیان قرار گیرد.

نتایج حاصله حاکی از آن است که کارآموزی‌ها هم به لحاظ اهمیتی که در توانمندسازی دانشجویان دارند و هم به لحاظ مشکلات متعدد باید از جنبه‌های مختلفی مورد امعان نظر مسئولین آموزشی قرار گیرند. در این میان آن چه بیش از سایر عوامل بایستی مد نظر قرار گیرد، توجه و برنامه ریزی در جهت شناخته شدن هرچه بیشتر رشته مدیریت در مراکز

منابع

- اسماعیلی ر. بررسی وضعیت آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان ترم آخر پرستاری ساری. خلاصه مقالات کنگره هماهنگی آموزش بهداشت در پرستاری و مامایی ۱۳۷۹. تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- ابراهیمی اکرم. مقایسه مشکلات آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان و مربیان پرستاری سال آخر. پژوهش در علوم پزشکی ۱۳۷۷؛ شماره ۳: ۱۶.
- دهقانی خ، دهقانی ح، فلاح زاده ج. مشکلات آموزش بالینی کارآموزی در عرصه ازدیدگاه مربیان و دانشجویان دانشکده پرستاری یزد. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی ۱۳۸۴؛ دوره ۵، شماره ۱: ۳۳-۲۴.
- معتقدمند آ. میزان کارآیی آموزش‌های دانشگاهی رشته مدارک پزشکی از دیدگاه فارغ التحصیلان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی ایران ۱۳۷۰.
- انصاری رویا. بررسی تاثیر حضور مربیان در محیط‌های کارآموزی بر مهارت‌های دانشجویان پرستاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی ایران ۱۳۷۳.
- Remmen R, Denekens J, Scherpbier A, Hermann I, Van der Vleuten C, Royen PV, Bossaert L. An evaluation study of the didactic quality of clerkship. *Medical Education* 2000; 34(6): 460-4.
- Jill gardon, Clarke hazlett, Olleten cate, Karen mann, sue kilminster, katinka prince. Strategic planning in medical education: enhancing the learning environment for the students in clinical settings. *Medical Education* 2000; 34(10): 841-50.

8. Wimmers PF, Schmidt HG, Splinter TA. Influence of clerkship experiences on clinical competence. *Medical Education* 2006; 40(5): 450-8.
9. جعفری ف، والیانی م. ارزشیابی برنامه آموزش در عرصه ازدیدگاه دانشجویان دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی* ۱۳۸۱؛ دوره دوم، شماره اول: ۶-۲۰.
۱۰. هادی زاده طلاساز فاطمه، فیروزی محبوبه، شماعیان رضوی نازنین. ارزیابی وضعیت آموزش بالینی ازدیدگاه دانشجویان پرستاری و مامایی دانشکده علوم پزشکی گناباد. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی* ۱۳۸۴؛ دوره پنجم، شماره اول: ۸-۷۰.
۱۱. امیدوار شبنم، باکویی فاطمه، سلملیان هاجر. مشکلات آموزش بالینی از نظر دانشجویان مامایی دانشگاه علوم پزشکی بابل. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی* ۱۳۸۴؛ دوره پنجم، شماره دوم: ۱۵-۲۱.
۱۲. میمندی کبری. مقایسه نظرات مربیان و دانشجویان در مورد عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت کارآموزی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی ۱۳۷۴.
13. Prince KJ, Boshuizen HP, Van der Vleuten CP, Scherpbier AJ. Students' opinions about their preparation for clinical practice. *Medical Education* 2005; 39(7): 704-12.